

# *Fritänkaren*

alternativ oberoende kulturtidskrift,

Nr. 15 Jul 1993.

Andra Årgången.

Redaktör, stilistisk bearbetare och ansvarig utgivare: Christian Lanciai

Brev och bidrag mottages tacksamt, t.o.m. anonyma och pseudonyma.

Alla insändare behandlas respektfullt som medarbetare.

Lösnummerpris : 20 kr.

Årsprenumeration : 200 kr (även i Danmark och Norge; i Finland : 150 mk)

Lösnummerpris för tidigare nummer: 30 kr.

Fritänkaren beräknas utkomma med 12 nummer årligen eller mer på budgetbasis utan annonser i anspråkslös form.

Postgironummer : 621 39 94 - 4

## *Innehåll i detta nummer :*

Joshua Logan (film & musik)	2
Varning för Prozac	4
Andarnas hus (film)	5
Emigrantvisa från Småland	6
Birger Sjöberg	7
Strulresan, del 3 - från Palermo till Athen	8
- Athens fullmåne	11
Nya indiska turer (2)	11
Ingenting stannar i Indien (Mark Tully)	14
- fotografiskt succéresultat	16
Rapport från Tibet (del 6) kapitel 13	16
Skillnader mellan kinesisk och tibetansk opera	19
Michael Waldenby (musik)	19
Jämförelser mellan Mozart och Beethoven	20
Årssummeringar och referenser	21
(medarbetare, tonsättare, författare, filmer och bokslut)	
Tre lämpliga dikter inför julen:	23
En syn, av Gustaf Fröding	23
Halkan, av en känd Växjöbiskop	24
Bordsvisa, från Finland	26

På beställning kan såväl tidigare nummer som enbart tidigare artiklar och följetongavsnitt erhållas. Utom inom Sverige distribueras tidskriften även till sexton andra länder.

Därmed avslutar vi detta alltför innehållspäckade år 1993 och drar en suck av lättnad med en kanske fåfång förhoppning om att 1994 skall bli något lugnare både vad beträffar resor, finanser, upprördheter, kriser och Fritänkare.

Må upplagan förbli så liten som möjlig men dock obegränsad efter behov och således fortsatt okänd.

God Jul och Gott Slut

önskar

alla kända och okända medskyldiga till Fritänkaren.

### *Joshua Logan*

Det är väl få idag som vet vem han var. Likväl stod han en gång på den absoluta toppen inom sitt område, som då kanske var hela filmbranschens högst värderade, mest uppskattade och mest framgångsrika, nämligen musicalfilmens. Bara två stjärnor nådde samma höjder som Joshua Logan på den tiden: Julie Andrews (genom "*Mary Poppins*" och "*The Sound of Music*") och Robert Wise (regissören till "*West Side Story*" och "*The Sound of Music*"). Vem var väl då Joshua Logan?

Han började som en ganska troskyldig regissör till snälla filmer men väckte uppmärksamhet genom filmen med Marilyn Monroe, där hon utsattes för den behandlingen som blivande brud att hennes man en dag kom in från gatan till krogen där hon sjöng och infångade henne med en lasso, bara därför att han behövde en brud. De hade inte sett varandra tidigare. Filmen försonade sig med publiken mot slutet genom att uppvisa en smäktande rad ömma scener i närbild. Därmed hade Logans berömda värme tänt publiken.

Hans storhetstid blev sedan 60-talet, fastän detta årtionde för hans del mest kom att innebära en lång och dyr utförsbacke genom väldiga påkostade fiaskon. Hans stora fiaskon var "*Camelot*" och "*Paint Your Wagon*" ("Guldruschens glada dagar"), två ohyggligt dyra mastodontmusicaler, som det egentligen inte var något annat fel med än att de var för pretentiösa. Richard Harris och Vanessa Redgrave gjorde kanske sina karriärers yppersta skådespelarprestationer i "Camelot", men filmens rustningar var för blankpolerade, de bars med en sådan lätthet att det var tydligt att de var av aluminium, Sir Lancelots entré med sin egotrippsskröna blev alltför löjlig, och andra sådana onödigt fåniga ingredienser drog löje över filmen. (John Boormans "Excalibur"s ondska femton år senare var mycket mera realistisk, övertygande och effektiv.) "*Paint Your Wagon*" föll på det helt onödiga och olyckliga missgreppet att den gjordes i 70-millimeters format: man kunde se den med god behållning för dess utsökta skådespelares, (Jean Seberg, Clint Eastwood och Lee Marvin som praktfullt fyllo), förträffliga musiks och underbara underhållnings skull, men i sitt rätta 70-millimetersformat kunde man bara njuta av den om man satt allra längst bak i salongen - annars blev alla närbilderna för stora, påträngande och ansträngande. Och de flesta kunde inte sitta på allra sista bänken och fick därför lämna salongen missnöjda.

Det återstår att säga något om hans största framgång, mest kritikerutskällda film, mest älskade och mest föraktade film - "*South Pacific*".

Alla kunde inte uppskatta den, men för dem som kunde det slog den rakt in i deras hjärtan för evigt. De som inte förstod dess skönhet menade den vara fullständigt uttråkande, och andra ansåg den vara barnslig och naiv. Den blev Joshua Logans största framgång kanske mest för att den var hans snällaste film. Det har knappast gjorts någon mera snäll, uppbygglig och varm familjefilm någonsin. Den enda som möjligen kunde konkurrera vore "*Mary Poppins*".

"*South Pacific*" betecknar inte endast Joshua Logans höjdpunkt. Det är kanske höjdpunkten i hela den amerikanska musical-historien, och ingen musical har någonsin gjort en större succé på Broadway, inte ens "*The Sound of Music*", som innehåller otäcka nazi- och thriller-element. Ändå är "*South Pacific*" en ganska allvarlig historia.

Det var en tidig James Michener som skrev romanen, (mannen bakom "*Hawaii*", "*Alaska*", "*Poland*", "*Mexico*", "*The Covenant*" och andra liknande mastodontkrönikor,) som handlar om tre privata öden på en söderhavsö under andra världskriget. En äldre fransman plågas av evigt samvetsqual för att han en gång tagit ett människoliv, han har två halvpolynesiska barn och är änkling, och han blir kär i en helt ung amerikansk sjuksköterska, som finner hans öde otäckt och stöter bort honom. En ung amerikansk löjtnant blir kär i den vackraste tänkbara polynesiska flicka, detta är den intressantaste episoden, och fastän han gör vilt uppror mot alla sina av familjen inpräntade rasfördomar och verkligen älskar henne drar han sig ur när det kommer till kritan utan att han själv förstår varför. Kort därefter stupar han i kriget.

Men allt detta djupa allvar försvinner totalt i filmen genom dess genomgående smäktande skönhet, dess glada komik (med Ray Martin i sitt livs bästa roll som driftkucku), dess gränslösa uppbygglighet, (Rossano Brazzi får Mitzi Gaynor till slut - ingen av dem gjorde sedan mer några bättre roller,) och framför allt dess juvelkaka av underbara melodier - Richard Rodgers lyckades aldrig bättre än i "*South Pacific*". Av avgörande betydelse var även att det var Joshua Logan som stått för Broadwayuppsättningen 1949 och som skrivit texterna tillsammans med Oscar Hammerstein, samt att Juanita Hall, den gamla polynesiskan, historiens kanske viktigaste roll, räddades från Broadwayuppsättningen till att kunna göra samma roll ännu bättre på vita duken - ingen annan kunde ha gjort det.

I Göteborg gick filmen i ständiga repris under hela 60-talet - den filmen om någon grep göteborgarnas hjärtan. När den sista gången visades 1973 var kopiorna tämligen skamfilade, filmen hade gått av många gånger, även ljudet hade avhuggits av skavankerna, och det flimrade och sprakade genom hela filmen, men göteborgarna älskade den fortfarande ändå.

För min egen familj var den en helt dominerande skönhetsupplevelse som vi aldrig glömde. Varje morgon brukade min far och jag göra en gemensam promenad från hans parkeringsplats genom Nya Allén till kontoret för hans del och till skolan för min. Vi brukade då alltid tillsammans vissla "*Bali Hai*" varannan fras turvis. Jag var då 10 år, det var den bästa tiden av mina skolår, och det var hans bästa arbetsår. För hela vår familj var det kulmineringstiden av det långa lyckliga 50-talet. Och "*South Pacific*" har alltid förblivit förknippad därmed och kanske blivit själva symbolen för all vår lycka, godhet och skönhet under den lyckligaste barndomstiden. Om det än idag finns kalla hjärtan som inte förstår dess varma kärleksbudskap så kommer den dock alltid att förbli guldkantad för andra.

-----

Det var den 22 november 1963 som den gyllene tiden definitivt krossades i och med mordet på president John F. Kennedy.

### *Varning för Prozac*

Prozac är den nya amerikanska inredrogen. Den har funnits på marknaden i fem år, tio miljoner människor har använt sig av den, och det har till och med skrivits en bok om den av en psykiatriker som själv använder den och som beskriver den som den idealiska drogen. Och den är fullt laglig. I USA skrivs det ut nästan en miljon Prozac-recept per månad.

Drogen sägs vara bra mot depressioner, och de som börjat gå på Prozac vill sedan ogärna sluta använda den. Här börjar man bli misstänksam, och även många läkare och psykiatriker känner en viss oro inför att drogen är för bra. I doktor Peter Kramers bok framgår det att drogen har en förmåga att ändra personligheten till någonting bättre och att patienter börjar må "bättre än bra" av drogen. Boken har naturligtvis blivit en bestseller och drogens bästa reklam.

Vad boken inte berättar är att drogen också alstrat fall av självmord och våldsamhet. Man påminner sig utvecklingen av 50-talets mirakelmedicin Cortison. Den hade en enorm framgång som en epokgörande undergörare tills det visade sig att fler och fler Cortison-ätare utvecklades till rena psykopater utan att de var medvetna om det själva.

Vålds- och självmordsfallen bland Prozac-ätarna bortförklarades med att de måste ha varit sinnessjuka och att deras sjukdomsutveckling var sjukdomens fel och inte medicinens. Läkemedelsbolaget bakom Prozac medger själva att detta inte kan bevisas, vilket faktum de använder sig av i omvänd bevisföring: alltså kan det inte heller bevisas att det är Prozac som resulterat i dessa "snedtändningar".

Man slås av en annan parallell till Prozac-modet. I den mycket osannolika och otroliga historien om doktor Kimble i den utsökt humorkryddade Harrison Ford-thrillern "Jagad", som väl tål att ses flera gånger mest för dess utsökta regis och skådespelarprestationers skull, framställs en mirakelmedicin som heter "Provasic", alltså med näst intill samma namn. Medicinens bieffekter hemlighålls, och därmed blir medicinen lanserad och en ofantlig inkomstkälla för läkemedelsbolaget som framställt den.

I oktober hade den ansedda världstidskriften "*Time International*" en artikel om Prozac som framhävde dess fördelar och ställde motståndet mot den i en ofördelaktig dager. Artikeln nämnde till och med namnet på läkemedelsfirman som har monopol på Prozac. Vad "*Time International*" inte nämnde i artikeln var att just det läkemedelsbolaget råkar ha en stor andel aktier i just "*Time International*".

Doktor Kimble lyckades till slut ta reda på sanningen om Provasic ett år efter att hans hustru blivit mördad på order av läkemedelsfirmans ekonomiska intressenter. Vi känner ännu inte till den verkliga historien om Prozac, men troligen har vi än så länge bara fått se början av den.

Vad man först och främst frågar sig, om Prozac får friska människor att känna sig friskare, är: varför skall friska människor över huvud taget behöva äta droger och mediciner? Och om drogen faktiskt gör sjuka människor sjukare så ger detta all anledning till misstänksamhet och oro inför drogens enorma kommersiella framgång.

## *Andarnas hus*

Bille August har lyckats igen. Hans filmatisering av Isabel Allendes roman "Andarnas hus" från Chile är i många avseenden en idealisk film. Allt är väl avvägt. Kan man önska sig bättre skådespelare tillsammans än Glenn Close, Meryl Streep, Jeremy Irons och Vanessa Redgrave? Den komplicerade familjekrönikan som sträcker sig från 1928 till 1973 är lugnt och klart berättad utan någon enda svag länk någonstans. Hans Zimmers musik är också perfekt och ackompanjerar nästan oavbrutet hela filmen i just de rätta nyanserna. De oerhört upprörande scenerna från militärdiktaturens kuppdagar (då den demokratiskt valde presidenten Salvador Allende mördades) återges utan överdrifter, varför de bara framstår som mer dokumentäriska och upprörande. Samtliga skådespelarprestationer är lysande även i de minsta små detaljer (ex. syskonen Glenn Closes och Jeremy Irons' gamla sjuka mor), och filmen är inte ens för långsam, vilket brukar vara den enda risken med Bille Augusts filmer. Först mot slutet, när huvudaktörerna börjar åldras, känner man igen det gamla typiskt nordiskt sävliga tempot, men där är det helt på sin plats.

Det intressantaste med filmen är dock själva ämnet. Filmen är en dansk-tysk-portugisisk produktion som filmats i Danmark och Portugal, men hela handlingen tilldrar sig i Chile med Salvador Allende-episoden som dramatisk klimax. Fastän både Meryl Streep och Glenn Close är amerikanskor och Jeremy Irons lagt sig till med en grov amerikansk accent är filmen inte det minsta amerikansk. Förmodligen hade allt annat amerikanskt bidrag till filmen varit omöjligt då det ju var med amerikansk hjälp som militärkuppen mot Allende genomfördes, vilket Amerika därefter alltid har framhållit det nödvändiga och goda i. Det är sant, att det var chilenska högerkrafter som bad Amerika hjälpa till med att "återställa ordningen" i landet, men de bad inte om en gangsterdiktatur som ställde till med massförföljelser och massakrer mot civila och som sedan med amerikansk hjälp fick sitta kvar vid makten i mer än 15 år.

Det är möjligt att Salvador Allende gick för snabbt fram med sin socialiseringspolitik, vilket onekligen var oförsiktigt och kanske oklokt. Men vi kommer aldrig ifrån att han valdes demokratiskt och att han störtades av en diktatur. På andra håll i världen har kommunistiska regimer valts demokratiskt utan att någon ansett det nödvändigt att störta dem med odemokratiska metoder (ex. Kerala och Väst-Bengalen i Indien). Det amerikanska övergreppet mot Chile måste betecknas som unikt för en demokrati, och vi väntar ännu på amerikanska erkännanden av sådana odemokratiska oegentligheter.

President Clinton har nu inlett en berömlig kampanj mot filmvåldet. Detta är ett steg i rätt riktning, men från detta steg till att våga ifrågasätta hela världsvapenindustrin (vilket både president John F. Kennedy och Olof Palme höll på att göra och sannolikt blev skjutna för,) är det ett väldigt kliv.

Vi riskerar nu att utveckla oss i ett ofantligt ämne, men vi har aldrig tidigare sagt något om Oliver Stones omtalade film "JFK". Den har utsatts för hård kritik, och dess teorier har vederlagts om och om igen av området etablerade experter och främst av Warren-kommissionens ledare. Det är möjligt att det förekommer överdrifter i "JFK" och att Oliver Stone skjutit över målet, men hur mycket som än någonsin "bevisas" kommer den amerikanska krigsindustrin aldrig att kunna avmisstänkliggöras.

Det samma gäller Bofors i Palme-affären. Boforsaffären har aldrig blivit helt klarlagd, och fallet Algernon väntar fortfarande på en lösning.

Både Kennedy och Palme var på god väg att ifrågasätta hela världskrigsindustrin, och det är det sista man får göra som statsöverhuvud, ty statsmaktens första och sista stödpoint är nästan alltid armén, vilket visas av att när en stat upplöses är det (alltsedan Romarrikets dagar) alltid en militärdiktatur som tar över och "räddar staten" hur fiaskoartad den militärregimen sedan än må vara.

En annan intressant synpunkt är, att samma amerikanska armé, som kanske avrättade president Kennedy, genomförde Vietnamkriget och släppte Hiroshima- och Nagasakibomber, gjorde bara ett halvt jobb mot miljonmassmördaren Saddam Hussein och har vägrat ingripa mot Serbiens folk mord i Bosnien. Liksom president Roosevelt på sin tid lät sig duperas av Stalin lämnade president Bush avsiktligt kvar Saddam Hussein vid makten och lät därmed denne fortsätta genomföra sina folk mord mot kurder och shiamuslimer och sina överlagda miljökatastrofer utan motstycke i världshistorien. Och den amerikanska armén är väldigt långt borta från verkligheten om den tror att Bosnien är det samma som Somalia.

### *Emigrantvisa från Småland*

Han var inte för gammal utan fortfarande arbetsför, men han var av någon anledning trött på sitt gamla enahanda strävsamma liv. Så han bestämde sig för att emigrera till Amerika. Det här var i östra Småland i trakten av Eksjö, men han visste nog att vägen till Amerika var lång, men det avskräckte inte honom. Hade han bestämt sig för en sak så skulle han också genomföra den.

Han började med att stänga till sitt hus. Alla sina fönster spikade han för med bräder, och sedan spikade han också för ytterdörren. Det var ju i alla fall hans hus. Sedan var han färdig. Han gick ner till järnvägen och började följa den mot väster.

Att gå från Eksjö härad längs med hela Boråsbanan till Göteborg är ett makligt göra, men han hade all tid i världen och höll samma lugna jämna takt hela vägen fastän han var sned i ryggen genom en gammal yrkesskada och därför haltade något. Andra kliade sig i nacken och ruskade på huvudet och undrade väl vart den där snedgångaren hade tänkt sig, men det brydde sig inte emigranten om. Han skulle till Amerika, och han hade hela sin sparade slant med sig, så att han kunde göra rätt för sig hela vägen, vilket han också gjorde. I sinom tid kom han vandrande fram till Göteborg med sin sneda rygg och hälta, köpte sig en biljett till Amerika och steg på båten. Väl ombord kunde han ta det lugnt hela vägen.

Väl i Amerika slussades alla emigranter in i den stora utlänningsmottagningen på Staten Island. Varje emigrant skulle undergå prövning. När smålänningen kom fram i kön märkte immigrationsofficeren genast att han var sned i ryggen och halt.

"Ni får inte komma in," sade han. "I Amerika har vi bara bruk för friska människor som kan göra nytta för landet." Och det hjälpte inte hur smålänningen protesterade och förklarade att han arbetat hårt och varit frisk i hela sitt liv. Han skickades tillbaka.

När han återkom till Göteborg gick han genast till järnvägsstationen och sökte upp Boråsbanan. Han hade fortfarande småslantar kvar. Utan ett ord inledde han samma långa promenad tillbaka till Småland som han redan gjort en gång i omvänd riktning, han gjorde rätt för sig på vägen, han tog det lugnt och varken förtog sig eller latade sig och kom till slut fram till hemtrakterna kring Eksjö. Snart hittade han sitt hus, som var alldeles orört och igenspikat fortfarande. Han bröt loss plankorna

från dörren och från fönstren, gick in i huset, öppnade fönstren, släppte in frisk luft och pustade ut.

Och så satte han på kaffet.

(en sann historia, berättad av Åke,  
vid surströmmingskalas den 20 november.)

### *Birger Sjöberg* (1885-1929)

Hans framgång med "Fridas bok" 1922 var så oerhörd, att han i årtal förblev konstant på alla svenskars läppar. Framgången stegrades ytterligare genom att han själv turnerade med gitarren och framförde "Fridas visor" till sin egen musik. Han blev omåttligt populär och det med rätta.

Det var denna enorma framgångsvåg som också gav "Kvartetten som sprängdes" luft under vingarna och gjorde denna vidlyftiga roman nästan lika populär om dock den inte lästes lika noggrant eller med riktigt samma intresse. Och Birger Sjöberg kände själv att han 40 år gammal höll på att förbruka sig.

Som resultat av dessa föraningar, denna exalterade oro över en farlig inre berusning, denna svindel inför livets häftiga brus, kommer den förbryllande diktsamlingen "Kriser och kransar", ett härligt bevis på Birger Sjöbergs suveräna ordkonstmästerskap men samtidigt, enligt många, ett alarmerande bevis på att han inte längre har någonting att skriva om. Diktsamlingen fick tummen ner av 90% av Sjöbergs läsare, och det knäckte honom. Brakförluster efter spekulationer på börserna blev för mycket för honom, och vid 44 års ålder tog han avsked från livet.

Han efterlämnade en utomordentlig mängd opublicerat material, det mesta diktfärdigt men också många okända färdiga Fridadikter, exempelvis "Längtan till Italien". Postumt utgavs både Fridas andra och tredje bok, och det hade kunnat bli en fjärde.

Fridadiktningen framstår som hans unika centralverk, en musikalisk romantisk ömhetspoesi utan motstycke i svensk litteratur. Man har ofta pekat på ironin i Sjöbergs Fridadiktning, men detta är en missuppfattning. Sjöberg portätterar och illustrerar den svenska småstadsidyllen med alla dess oförargliga fultigheter men aldrig i karikatyrer, aldrig elakt eller distansierat utan alltid med den mjukaste tänkbara ömhet. Ingen som kände igen sig i Sjöbergs dikter kunde någonsin känna sig annat än smickrad. Han har som ingen annan lyckats fånga in "Grönköping" (om man får kalla det så) på kornet och lämnat efter sig en så känslig och rik tavla därav med så fint nyanserade detaljer att det är svårt att finna något finare filigranarbete i svensk litteratur. Det är möjligt att Birger Sjöberg är den ömmaste kärleksdiktaren någonsin i vår litteratur, så att han bara kan jämföras med sådana kolleger utomlands på samma område som exempelvis Dante i "Vita Nuova".

Det finns ingen samlingsvolym som omfattar enbart alla Sjöbergs Frida-dikter. En sådan vore önskvärd, då den utan tvekan skulle koncentrera alla Sjöbergs bästa dikter i en för honom själv hedrande form, utom att den säkert ytterligare skulle bidra till den större uppskattning av Sjöberg som han förtjänar.

(I nästa nummer: *Oscar Levvertin*.)

### *Strulresan. del 3 : Från Palermo till Athen.*

I Palermo blev det som vanligt mest samtal med bankirer och ingenjörer. En av dessa ingenjörer var en datorexpert, och han förklarade världskrisen sålunda:

"Människan har sedan länge varit på väg dithän, att hon i sin strävan efter teknologisk fullkomning gradvis mer och mer bortrationaliserat allting utom själva teknologin, som hon själv blivit ett offer för. Massarbetslösheten i världen med 24% i EG-landet Spanien beror bara på att vi genom datorer bortrationaliserat bort så många arbeten. Och hur går det? Vi finutvecklar datortekniken och får ständigt bättre datorer som blir dyrare och dyrare och mer och mer ömtåliga och komplicerade och som leder till att fler och fler jobb blir onödiga varför arbetslösheten ständigt stiger medan större och större enheter i samhället blir beroende av färre och färre datorer; och så insmyger det sig ett fel någonstans, ett "datorvirus", som ingen behöver vara skyldig till, och precis hela apparaten med alla dess program kollapsar. Och där står vi med en massarbetslöshet och hela samhällsenheten helt beroende av en enda apparat som plötsligt blir oduglig.

Den högteknologiska fulländningen är alltid bara ett oåtkomligt ideal. Vi kan sträva efter det, men vi kan aldrig nå det, och vi faller alltid tillbaka till jorden igen. Man kan säga, att högteknologins uppoffringar och krav går an så länge den bara är ett medel, men när den blir ett mål som man blir beroende av måste det sluta med förskräckelse. Vad vi behöver är inte ständigt bättre och mer komplicerade apparater för fler att bli beroende av, utan vad vi behöver är individuella initiativ, hantverksskicklighet, specialisering på gräsrotsnivå och en total bortrationalisering av all parasitism och opportunism. Men även detta sista är bara ett oåtkomligt ideal: människan kommer aldrig att slippa sina mänskliga svagheter och hämskor."

För övrigt blev min vistelse i Palermo något av en fångenskap, ty min värd måste resa bort på tre dagar, och det hade varit mycket oartigt av mig att lämna staden innan han kom tillbaka, och när jag äntligen kunde fara stoppade en ny järnvägsstrejk alla tågen.

Emellertid kan nu ett mysterium klarläggas. Min far Aurelio blev aldrig klok på relationerna i vår palermitanska värdfamilj och frågade mig alltid om jag hade förstått något av det hela. Saken är den, att familjen har fyra barn, av vilka alla nu är fullvuxna och utflyttade, medan modern hade två män boende hos sig. Den ena var officiellt och juridiskt alla barnens far, men endast ett var honom likt, han och modern umgicks knappast då han nästan alltid var borta, medan den andra mannen mera bekymrade sig om familjen. Min far förstod att de var bröder, men det var de inte alls. Den andre mannen var dock alldeles tydligt åtminstone far till den yngsta sonen. Jag såg en gång ett fotografi där de förekom tillsammans, och jag slogs då av likheten mellan deras pannor och näsor och uttryckte detta. Nästa gång jag kom hade detta fotografi avlägsnats. Det originella förhållandet var alltså, att modern levde samman med två män av vilka den ena var hennes make och den andre en naturlig far till hennes yngsta barn. Men villkoret för att denna dubbla sammanlevnad skulle fungera var, att den naturlige fadern aldrig fick göra anspråk på sin egen son varken juridiskt eller ens mänskligt. Endast om maken förblev juridisk far till alla fyra barnen kunde den naturlige fadern få bo hos sin egen familj. Här är alltså det originella förhållandet, att maken och älskaren båda fick bo hos modern, och att alla tre kom väl överens sins emellan, om bara älskaren avstod från alla anspråk på sin egen son, vilket han också ädelt nog gjorde.



Nu kan detta berättas, för nu har modern kastat ut båda männen och lever ett nytt liv allena medan alla hennes barn tar avstånd från henne genom denna hennes nya oförklarliga egoism, som hon bara blivit sjuk av. Genom att plötsligt och drastiskt åtgärda sitt eget moraliska dilemma har hon avslöjat sig, vilket hon aldrig hade behövt göra.

Min professor i Palermo förbjöd mig kategoriskt att ens någonsin tänka på att avstå från musiken. "Ingen konst förpliktar så som musiken. Har man en gång tillägnat sig något av dess mästerskap är man heligt förpliktad mot hela mänskligheten att utveckla det så länge man lever. En förrädare mot musiken är värre än en självmördare." Jag frågade honom varför musiken var mera förpliktande än andra konster. "Därför att den är mera konstruktiv. Den luttrar människan och förbättrar henne. Det är musikens mening. En som tillägnat sig konsten att tänka musikaliskt är ett konstruktivt och ansvarstungt geni som står på högre nivå än andra människor. Han kan rensa ut ur sitt liv alla futtigheter och frestelser, alla tarvligheter och intigheter och lyfta även andra över allt som är dödligt och som drar ner människan. Framför allt gäller detta om han kan komponera sann musik. Det kan du. Glöm det här med dina tekniska ofullkomligheter. Andra kan spela Beethoven. Du måste inte göra det. Det är viktigare att du komponerar. Det är det enda du *måste* göra inom musiken."

Han var själv kompositör och levde ett tillbakadraget liv i ett mörkt hus i centrala Palermo. Hans musik var mycket originell och personlig, men jag har ännu inte kommit in i den eller ens fått studera den på pappret. När jag berättade för honom vad doktor Sandy hade sagt om att jag borde avveckla mitt musikaliska stressliv sade han:

"Löjligt. Han kan inte vara musikalisk. Om något är bra för hälsan är det klassisk musik, och det kan man inte lägga ner för mycket arbete på, och det kan inte leda till sjukdom. Tvärtom. För övrigt finns det bara en medicin mot magbesvär som hjälper: fasta. Har jag rätt? Kan en sådan doktor vara musikalisk?" Jag berättade att doktor Sandy inte visste mycket om musik då han var skotsk dessutom. "Där ser du!" utbrast professorn förnöjt. "De enda läkare som musiker borde anlita är andra musiker."

Strul dominerade även resan från Palermo. Efter järnvägsstrejken skulle alla resa iväg samtidigt, och resultatet var fullständigt italienskt kaos. På tåget från Palermo till stöveltån fanns det bara plats i gångarna. Min medpassagerare hade stått hela vägen från Marsala vid Siciliens västligaste udde. Det var dessutom inkallelsedag, så att en hel generation italienska soldater skulle samtidigt resa till Taranto direkt efter en järnvägsstrejk. På stationen vid stöveltån stod de alla och väntade, och det var så trångt att tåget inte kunde komma in till stationen. Diverse stinsar fick gå före och ploga undan människomassorna. Nattsittåget var sedan lika fullt som Palermotåget. En dam förlorade sin ena sko. Den återfanns aldrig fastän hon demonstrativt vände upp och ner på hela tåget och alla hjälpte henne att söka.

På färjan från Brindisi till Patras fortsatte strulet genom att det vid Korfú kom ombord några hundratal italienska turister i en och samma grupp som alla skulle till Kefallonia. Båten fick göra en omväg, det blev en svår försening, alla kom för sent till tåget i Patras till Athen, och jag var en av de få som kom fram till Athen - långt efter midnatt. Men det lönade sig. Vem hittade jag inte sittande och pimplande grekiskt hemmagjorda groggar på mitt gamla vandrarhem om inte en hel grupp skottar

inklusive en familj vars faderskap mycket väl kände doktor Sandy? Han hade varit stamgäst i Athen ända sedan 70-talet och kände nästan hela staden och doktor Sandy mer än väl, eftersom han var skotsk, men även Freddy. Ingenstans är världen större än i Athen, men där kommer man kanske närmast inpå den.

Och vem träffar man mer i denna stad om inte en göteborgare, som man är van vid att se nästan varje dag i Göteborg? En holländare hade däremot otur. Han arbetade hela sommaren i Grekland med fotografering och vattenskidskola och förtjänade 4 miljoner drakmer (cirka 150,000 kronor) i 5000-lappar, som han stoppade innanför fodralet till sin dyrbara kamerautrustning. På järnvägsstationen slumrade han till i tio minuter i den brännande solen och vaknade upp och fann hela kamerautrustningen stulen. Bara remmarna runt axeln fanns kvar, som någon flinkt hade skurit av utrustningen från. Tjuven hade tagit utrustningen utan att ana vad som låg gömt i kamerafodralet. Vår man hade aldrig blivit bestulen i sitt liv tidigare. För att komma hem gick han till holländska ambassaden för att genom lån få hjälp till biljetten. Ambassaden svarade, att någon måste skicka honom pengar från Holland först innan ambassaden kunde hjälpa honom. Om ingen i Holland kunde hjälpa honom kunde inte ambassaden göra det heller. Samtidigt omkom hans två bästa vänner i en motorcykelolycka.

Stöldhistorier blir lätt klassiska då de ofta är ganska dråpliga. En familj hade sett fram mot sin sommarsemester hela året, och de hade köpt en särskild extra släpvagn. Äntligen kom sommaren, och semesterförberedelserna inleddes. De packade bilen och släpvagnen ytterst noga och metodiskt och glömde ingenting. Till slut var bilen och släpvagnen fullpackade, och semestern skulle inledas i triumf. Familjen gick in i huset för att ta en sista kopp kaffe före avresan. Då de bara skulle vara inne i tio minuter lämnades nyckeln kvar i bilen. När de kom ut var både bil och släpvagn och allt vad de packat i dem borta för evigt. Det var den semestern.

Beträffande holländaren som blev av med miljoner drakmer gömda i en kameralåda hoppas vi med honom, att mannen som knyckte kameralådan tog hand om kameran (vård en förmögenhet) och slängde lådan, så att någon som verkligen behövde pengar kunde hitta den och ta hand om dess väl dolda innehåll.

Emellertid lyckades jag till slut genomföra även resans kanske viktigaste mission i Athen. Under resan till Tibet använde jag två par skor, av vilka de bättre och stadigare genast gick sönder. Det andra paret var mina äldsta grekiska sandaler, som höll under hela Tibetvistelsen och klarade alla bergsbestigningar, men i Stockholm fastnade sedan den ena sandalen i en bankdörr och gick sönder. Dessa grekiska sandaler hade då hållit i tre år och under elva påfrestande resor bland annat till Egypten, Indien och Tibet. Han som gjort dessa sandaler var en hantverkare i Athen, och de kunde alltså bara ersättas där. Aldrig var det svårare att komma till Athen än i år, men till slut lyckades det, och jag kunde äntligen för sista gången ta av mig den trasiga sandalen och på mina fötter träda ett par nya identiska grekiska sandaler. Må de hålla minst lika länge som de förra och under helst ännu fler, längre och svårare resor.

Min nye skotske vän var en av dessa vinddrivna förlorade själar som inte hörde hemma någonstans och allra minst i sitt hemland Skottland. Han hade inte varit hemma på fem år och räknade inte heller med någon återkomst så länge de konservativa satt kvar vid makten. Han hade deltagit i Falklandskriget 1982 och

därefter kommit i delo med fru Thatcher, som så många andra. Om han återvände hem under en konservativ regering riskerade han sex månaders fängelse. Han hade rest omkring i hela världen (29 länder) sedan 70-talet, och hans modersmål var gaeliska. Han var alltså en riktig högländare och därtill en riktig kelt, fullständigt ärlig och uppriktig, fullständigt rotlös och romantisk och fullständigt glömsk av sig själv. Mest var han van vid att försörja sig som gatumusikant i alla världens och mest Europas gångtunnlar. Hans "fru" var en tillfällig bekantskap, som han tagit hand om, och hennes son var någon annans. Hon var åldrad i förtid, hade förskräckliga tänder och rynkor och var knappast mer än några och 30. Sådana vilsna förlorade öden finns det överallt runt Medelhavet i nästan varenda vrå, men Athen är deras metropol. Där bråkar ingen med dem. Hennes son var sex år och alldeles förtjusande. Vad skall det bli av honom?

Det har aldrig varit så svårt att lämna Grekland som det var denna gången. Allt kändes ofullbordat, jag hade varken haft tid att ta kontakt med mina gamla vänner eller med Freddy, aldrig kändes Grekland angelägnare, och aldrig mådde jag så bra och var jag mera hemma. Det kan inte hjälpas, men det är kanske bara i Grekland jag känner att jag kan slappna av som människa. I inget annat land överensstämmer såväl mentaliteten, temperamentet och tempot så bra med mitt eget som här. Ändå har jag aldrig kommit längre in i Grekland än fram till tröskeln - först när man kan grekiska kan man verkligen börja upptäcka landet och dess människor.

#### *Athens fullmåne*

Din måne är ljuvare än någon annan,  
du frihetens eviga vänliga gyllene stad,  
ty din värme för människorna strålade samman  
i ljusaste gladaste gamman, och i högre grad  
än vad jag vet att någon stad annars kan komma åstad.  
Varför måste jag lämna dig då, när jag trivs bättre här  
kanske än någon annanstans, och varför stannar jag hos dig så kort,  
kortare än någon annanstans, fastän bland städer jag har dig mest kär?  
Jag beklagar, men sådant är ödet. Det kallar mig bort  
från din kärlek och värme och ljuvhet till dyster rapport  
om blott arbete, plikter och ansträngningar av den digraste sort.  
Men mitt hjärta bor kvar i Athens varma fullgoda månsken  
och glöder i Nordens köld vidare för att ej alls glömma bort  
att en dag åter framträda ur katakombernas fängelsegravsten  
för att återupplivas här i Athen och dess strålande sken.

#### *Nya indiska turer (2)*

Simla hade annars allt att erbjuda - utom ett berg som Kanjenjunga. Johannes förde mig omkring till de olika kyrkorna. Den anglikanska ligger vit och praktfull på krönet av staden framför The Mall medan den katolska verkar mera livaktig och större. Här skulle man kunna fira allhelgonahelgen på katolskt vis på tröskeln till Kashmir och Himalaya. Vi gick också upp till aptemplet ovanför staden. Vad skall man säga om detta? Inte inspirerade det precis till någon andaktsstämning. Detta

omintetgjordes främst av att det ur högtalare vrålade ut skrällig musik alternerande med en speaker som informerade ställets besökare om varför templets apor var heliga - tydligen var de något slags inkarnation av Siva. Vilken kontrast mot den heliga rena friden i ett buddhisttempel med sina karaktäristiska bönevimplar och flaggor, som spred sitt budskap för vinden på ett mycket mera förfinat sätt! Dessa högtalare i aptemplet var precis lika avskräckande som de vrålade högtalarna från politiska propagandabilar.

När vi nu ändå drar religion i tvivelsmål måste vi också en aning dröja vid de heliga sikherna med sina turbaner. En sikh får inte klippa sitt hår eller sitt skägg. Håret virar han upp och täcker han in med ett slags tätt åsittande huvudduk. Ovanpå denna sätter han turbanen. Tänk er: långt hår uppvirat på skallen täckt av en nästan plastliknande huvudduk och ovanpå denna en tjock och varm turban, och detta i ett klimat med en normal dagstemperatur på 30-40 grader! Hur varmt måste det inte bli under denna trefaldiga skallvärmare? Man kunde förstå turbanen och huvudduken om de var flintskalliga, men varför måste de ha långt hår om de inte ens får visa det? Nej, det hela verkar inte alls förnuftigt.

Med Kim och Johannes diskuterade jag möjligheten att bege sig norrut till Kulu och Manali. Manali ligger liksom Delhi tio timmars bussresa från Simla men norrut och lär vara ett mycket vackert ställe, men Johannes avrådde. "Det är dyrt där, och dit reser mest bara rika hippies för att knarka ner sig på livstid. Där växer det nämligen cannabis vilt överallt. Res dit en annan gång när du har bättre tid på dig." Eftersom det ändå inte ingick i programmet kunde jag lätt avstå från denna omväg. Kim antydde att Manali och Kulu skulle kunna besökas i samband med en resa till Dharamsala ungefär lika långt norrut men längre åt väster.

Ett ställe som jag måste rekommendera till alla Simla-besökare är kaffehuset, "*The Indian Coffee-House*", ett utomordentligt trevligt gammaldags ställe med gott kaffe och bästa tänkbara stämning, ungefär som i gamla Wien. Man har här hela London-sekelskiftesstämningen kvar. Det ligger strax nedom Kiplings "*Scandal Corner*" ett femtiotal meter ned för backen eller precis under den röda anglikanska kyrkan, den som numera är bibliotek. Den vita eller ljusgula anglikanska kyrkan, "*Christ Church*", används numera för gudstjänst bara en gång varannan vecka, medan, som sagt var, den katolska är mera levande.

Mera intressant än allt vad den ekonomiska konferensen kunnat tänkas innehålla var för mig vad Johannes och Kim sade till mig personligen. Johannes framtidsplaner var både intressanta och oroväckande. Direkt från Simla tänkte han bege sig upp till Kashmir och blanda sig i tvisterna där mellan hinduer och muslimer. "Tyvärr tror jag knappast att ni någonsin får se mig i Skandinavien mera. Här är för mycket att göra, och i vart fall kommer jag inte tillbaka förrän kommunistpartiet i Kina är upplöst, Sinkiang och Tibet självständiga och den militant galna formen av islam har konsumerat sig själv. 1968 i Tjeckoslovakien svor jag att aldrig ägna mig åt ett normalt mänskligt liv förrän den politiska kommunismen som förtryckarmakt var utrotad, och den är ännu inte utrotad ur Kina och Nordkorea. I Iran dominerar ännu terrorformen av islam, och sådant är för mig likvärdigt med kommunistisk diktatur. Så till Sverige och Finland kommer jag ännu inte på ett tag. Dessutom är Himalaya mitt adopterade hemland. Jag har vänner överallt där det finns tibetaner, och deras land sträcker sig från Karakoram till Koko Nor och Chengtu. Detta fria land innefattar hela norra Indien med Nepal och Bhutan, och med Kims hjälp kan jag nu få giltiga papper i ordning för vistelse i Indien på livstid. Indien förblir den bästa språngbrädan för konstruktiv verksamhet i hela Asien. Så du får träffa mig här i

fortsättningen, men din ekonomiska situation oroar mig. Din Tibetresa torde ha givit dig djupa ekonomiska sår. Kom inte för min skull eller för Asiens skull i fortsättningen, utan kom bara för din egen skull."

Mest hade det glatt honom att jag hade sett så frisk ut. "Senast vi sågs i Lhasa kunde du ju knappt stå på benen av blekhet och svaghet. Du hade ju nästan skitit ihjäl dig." För mig hade det varit ett lika stort nöje att se honom så ledig och frisk och identifierbar ut igen. Vi hade ju inte setts på tre månader.

Jag kände mycket för att från Simla resa ner till buddhismens heligaste plats Bodhgaya nära Patna, för att stifta närmare bekantskap med buddhismens heligaste mysterier och väsen, och dessa trakter var Kims egna hemtrakter. Den intressanta möjligheten framstod att han skulle göra mig sällskap och till och med kunna erbjuda mig sitt hem, men till min förvåning avstod han: "Du är en sådan som reser bäst ensam. Du behöver all den frihet du kan få. I Bodhgaya finner du vad du behöver finna, och du behöver inte min hjälp till det. Till mitt hem och min familj hoppas jag du kan komma en annan gång. Klara dig i Indien utan mig och John. Han har någon sorts hake på dig som jag tror att du skulle klara dig bättre utan. Vad är det mellan er egentligen?" Han vågade bekänna sina innersta misstankar. "Jag vet ju att ni kommer från samma land, men det är något mer än så. Ibland när jag ser på er kan jag inte hjälpa att jag får vissa misstankar. Du har nästan alltid ett leende till hands medan John ler mera sällan, men när han ibland spricker ut i ett leende slås jag av att det är samma leende som ditt. Är ni släkt med varandra?" Jag måste le och svara som det var: "Det kan jag inte svara på, men även om vi var det så skulle ingen kunna bevisa det." Han nöjde sig med det. "Dessutom," fortsatte han, "tror jag att det är viktigare nu att jag bistår John. Det är ju jag som försörjer honom här i Indien, och även om mina resurser är outtömliga skulle han få det svårt om jag inte fanns i närheten. Han medger det aldrig själv, men han är faktiskt ekonomiskt beroende av mig för hela hans asiatiska verksamhet. Han kanske skulle klara sig även utan mig, men hans möjligheter skulle då begränsas. Så jag följer med honom till Srinagar och längre, om det behövs. Men vi håller ju kontakten i alla fall. Troligen kommer vi tillbaka hit för de värsta vintermånaderna."

Sålunda uttryckte Kim sin misstanke om att Johannes hade någon hake på mig, som om han inte alls gjorde anspråk på att ha den största tänkbara hake på Johannes. Mera om dessa mina båda bästa vänner i Indien senare.

Jag hade beslutat att lämna Simla med buss, som gick direkt till Delhi och kostade bara 97 rupier. Därmed skulle jag vinna både tid och pengar. En bärare hjälpte mig hitta rätt buss bland de hundratals som stod och väntade på att få köra. Han såg ovanligt bra ut för att vara bärare och talade ovanligt god engelska för att bara vara bärare. Vad han gjorde för mig var en bagatell, det var ju bara att hitta rätt buss åt mig, men för mig var det av högsta tänkbara betydelse, varför jag lönade honom med en tia. Han tog emot den med översvallande tacksamhet och fällde de bevingade orden: "Det här landet tillhör sina gentlemän!" Och jag var honom lika oändligt tacksam tillbaka.

Emellertid hade jag inte väntat mig den bussresa som förestod. Sätena var hårda, trånga och primitiva, och många måste stå. Jag hade oturen att bredvid mig få en stor kluns, som levde hela natten. Hängde han inte på mig gled han ner på mig eller satt han på mig. Dessutom spelade busschauffören hela natten gäll indisk popmusik på radion som gick genom märmg och ben. Bussresan varade från åtta på kvällen till fem på morgonen.

I Delhi råkade jag fem på morgonen ut för en typisk budgetsabotör. Jag ville att han skulle köra mig till stationen, men han körde mig till ett hotell. Jag insisterade på att han skulle köra mig till stationen, men han körde mig till ett annat hotell. Han menade att stationen var stängd, att inga tåg gick så tidigt på morgonen, att området omkring stationen var belagt med utgångsförbud på grund av valet och framför allt att stationen kryllade av farliga luffare. Som om jag brydde mig om alla hans farliga luffare! Vem var väl rädd för dem utom han själv? Till slut insisterade jag så obevekligt på att han skulle köra mig till stationen att han faktiskt surmulet gjorde det till slut, men då hade hela taxiscooterresan kostat mig mer än bussresan från Simla till Delhi. Likväl var det han som var arg på mig som inte förstod mitt eget bästa och som var så dum att jag inte ville satsa på de hotell som han hade fått bonus för mig för, om jag hade accepterat dem.

På stationen mötte jag en ädel äldre man som talade en bättre engelska och som var kristen. Han var där för att möta en kanadensisk gäst och bad mig komma och bo hos honom i Indore när jag nästa gång kom tillbaka till Indien.

Tågresan på 100 mil från Delhi till Patna (16 timmar) förlöpte annars smärtfritt. Från Allahabad till Varanasi hade jag sällskap av en kultiverad man som visste allt om valrörelsen och de religiösa konflikterna, och från Varanasi hade jag sällskap av Kailash Peti Shaw, en oförglömlig liten äldre man. Han hade haft oturen att vid pensioneringen efter ett långt livs tjänst vid järnvägen bli utan pension på grund av ett bokföringsfel. Under de senaste tio åren hade han processat om saken utan att få någon rättsida på det. Han var varmt och innerligt religiös och spådde mig min framtid genom handpåläggning och skullskådning. Jag skulle leva i 98 år, få två bilar, resa över hela världen, tjäna mycket pengar och komma till Indien nästa gång i mars 1995. Den första spådomen blir den svåraste att kontrollera, ty om jag ska bli 98 år får jag vänta i 56 år på att se om jag blir det.

Patna var sig likt. På stationen låg folk överallt i drivor i väntan på tåg eller på något annat, på döden eller livet, och få stationer i Indien är så överväldigande i sin kompakta verkan av folkets nöd som Patna. Det finns få ställen som väcker till liv ett större medlidande med den lidande mänskligheten, ty den tycks samlas och trängas här på stationen i Patna, där alla golv utomhus och inomhus, i gångar, korridorer och trappor är täckta av liggande tiggare, män, kvinnor, åldringar och barn, välskapta och vanskapta, spetälska, halta och lytta, med eller utan kryckor. Stationen i Patna erbjuder ett oöverskådligt material för den som vill studera mänskligheten när den är som mest nödställd och ömkansvärd. Här kan man verkligen frossa i medlidande. Den som aldrig känt barmhärtighet med lidandet bör få se stationen i Patna. Där skulle han bli botad.

*(forts. i nästa nummer.)*

### ***Ingenting stannar i Indien***

Mark Tullys bok *"No Full Stops in India"* är väl den bästa orientering man kan skaffa sig om läget i dagens Indien. Han belyser alla samhällsskikt med deras olika problem, sociala och politiska, från kommunismen i Calcutta till den nya imperialismen, från det alltjämt förekommande *suttee*-fenomenet (änkor som offerar sig på makens likbål) till de stora religiösa festerna och deras riskabla massuppstånd, från de olika inbördeskrigen till den enorma sociala upprustningen och från

korruption på högsta nivå (bedriven i utländska kapitalistiska intressens namn) till inblickar i bättre politikernas bittra erfarenheter och resignationer. Det hela mynnar ut i en dokumentär kartläggning av hela det självständiga Indiens historia på det mänskliga planet från epoken Nehru till morderna på Indira och Rajiv Gandhi, ett åskådliggörande av Indiens härskande familjs ofattbara tragedi från en mycket neutral, mänsklig och nästan strikt dokumentär synpunkt.

Det största värdet i hans bok ligger just i den dokumentära prägel. Det är ingen märklig eller poetisk skönlitteratur det är frågan om, utan det är en reporter som gör ett reportage om det Indien som han gjort reportage om i hela sitt liv och som han fortfarande älskar och aldrig kan överge, fastän han är engelsman. Att jämföra honom med Kipling och säga, att ingen skrivit så engagerat om Indien sedan Kiplings dagar, är väl att gå för långt. Tully står inte alls på Kiplings plan och vill inte göra det. Han är bara reporter och håller sig bara till den verklighet som det är hans jobb att dokumentera.

Det enda man kan invända mot hans berömliga reportage är hans undervärdering av det engelska språkets betydelse för Indien. Det är inte för mycket sagt, att det är kanske enbart det engelska språket som under dessa 45 år hållit samman Indien som världens största demokrati. Den majoritet som talar hindi har försökt ersätta engelska med hindi i hela landet och har snöpligen misslyckats och bara skaffat landet nya potentiella inbördeskrig på halsen. Inte ens hälften av landets befolkning talar eller förstår hindi, det största språket, och även om flera av landets övriga språk är besläktade med hindi och nästan dialekter så är dessa ändå inte samma språk. Och alla dessa som inte har just hindi till modersmål, och det är mer än hälften av landets befolkning, vill inte ha de hinditalande som en styrande elit över sig. Här visar sig det engelska språkets oöverskattbara betydelse som ett neutralt extraspråk och överspråk som alla kan lära sig utan att känna sig dominerade. Världsspråket engelska passar bra in på det indiska kynnet som är så universalistiskt av naturen och som vill ha kontakt med hela världen. De flesta indier är fullt medvetna om att alla deras otaliga olika indiska språk bara är lokalspråk medan engelskan är språket som ger dem hela världen, och det gäller alla klasser och inte bara de mest kultiverade. Rickshawkuskar lär sig engelska även om de varken kan läsa eller skriva, bärare kan engelska, hinduerna skriver böcker på engelska, det är engelskan som förenar dem i en kultur som står över den nationella. Mark Tully må ha komplex som avkomling av brittiska imperialister, men han har absolut ingen anledning att på något sätt förringa betydelsen av världsspråket nummer ett och den indiska befolkningens stolthet över att ha fått det som en extra kulturgåva.

Bokens mest gripande kapitel är det sista om den desillusionerade politikern i Bihar. När jag läste detta var det precis som att få komma tillbaka in i vår avlidne vän doktor Singhs förlorade värld. Han hade gjort samma desillusioner, han kände säkert Mark Tullys politiske vän, det var exakt samma värld, samma känslor, den identiska politiska miljön och samma ädla upphöjdhet över den timliga världens narraktighet som enda resultat av besvikelserna - ingen bitterhet alls.

Boken rekommenderas varmt till alla som vill veta något om Indien idag. Det är den perfekta nyckeln.

## *Fotografiskt succéresultat*

Efter Indienresan framkallades tre filmer á 36 bilder per film. 116 bilder därav visade sig vara lyckade. Samtliga var tagna med en gammal enkel Olympus Trip 35 från 70-talet, köpt begagnad och numera kroniskt omplåstrad och tejpad. Denna notis må uppväga notisen "Fotografiskt katastrofresultat" från Tibet i nummer 11.

### *Rapport från Tibet (6)*

13.

Klostret i Reting låg idylliskt i en bred grönskande dal med en brusande flod. Landskapet var nästan engelskt pittoreskt. Klostret, ett av Tibets äldsta från 1057, hade totalförstörets genom den kinesiska kulturrevolutionen så när som på ett enda kapell. Urgamla tujaskogar utmärkte även stället, vars natur påminde starkt om örtagården i Getsemane. Dessa träd kunde kanske vara lika gamla. Emellertid hade kineserna sågat ner 20 000 av dem.

Från 1959 till 1984 fick ingen tibetan studera sitt modersmål eller lära sig skriva sitt eget skriftspråk. Om man inte kunde kinesiska kunde man inte få något arbete, och så är det ännu idag. Sedan 1984 har tibetanerna fått lov att återuppbygga sina kloster men bara med egna medel, och varje kloster får bara ha ett strängt begränsat antal munkar (i regel 10 % av vad klostren tidigare sedan urminnes tider inhyst i egenskap av tibetanska universitet). Alla inkomster i Tibet går till Kina, som därmed fortfarande systematiskt utsuger landet och långsamt förfördelar ihjäl den tibetanska befolkningen för att ersätta den med kinesisk. Emellertid klarar inte kinesiska bönder av de agrala förhållandena i Tibet, varför bondeklassen lyckligtvis förblir intakt tibetansk.

Vägen från Reting längs floden mot sydost, som småningom vänder mot sydväst mot Lhasa, är en av de vackraste man kan fara längs med höga berg och grönskande dalar inom ett vidsträckt panorama. Man kan inte se sig mätt på detta svindlande sköna och gröna, breda och generösa, omåttligt storslagna landskap. På denna väg insisterade två av oss fyra manliga resenärer i vår bil på att få spela amerikansk rockmusik i bilradion. Chauffören och jag hade ingenting emot det, men min rumskamrat, som delvis är musiker, sade ingenting, och när den skräniga och simpla musiken kom i gång sjönk han in i en total tystnad och fick han ett mycket starkt lidande uttryck i ansiktet. De andra två måste ha märkt det, men de körde vidare med Bruce Springsteen och Dire Straits utan att bry sig om det.

Det visade sig senare att detta vållat en stark antipati från min rumskamrats sida mot de båda andra. "Sådan musik kan de höra varje dag hemma om de vill, och jag har inte köpt en resa till Tibet för 30,000 kronor för att få höra amerikansk hårdrock i Tibet. Man frågar sig varför sådana människor alls reser utomlands om de inte kan vara utan sitt västerländska samhälles värsta barbarismer utan till och med måste ta dem med sig till ett land som Tibet." Han som insisterat på Bruce Springsteen försvarade sig hårt och menade att min rumskamrat var en högfärdig snobb. Min rumskamrat genmälde: "Om du tycker att denna musik är bra, då har du inte hört mycket musik." Ett bottenlöst svalg öppnade sig därmed kulturellt mellan dessa svenskar, som tog med sig och ville plåga andra med att spela Bruce Springsteen ("*Bo-o-o-o-o-o-o-o-o-o-orn in the USA*") och Dire Straits i Tibet, och min rumskamrat,



som bara rest till Tibet för att få studera tibetanernas egen kultur och ta del av deras egna villkor.

Tertrum med de varma källorna låg högt upp i bergen mot sydost inkilat mellan topparna vid en vild bergsflod. Läget var oerhört pittoreskt, och man hade gärna stannat där i några veckor. De varma källorna var oerhört välgörande. Vattnet i dammen var närmare 40 grader varmt, och de vulkaniska bubblorna som hela tiden steg från botten gav en viss sensation av att vara svävande mellan vatten och luft. Hälsoeffekten av ett enda bad i dessa varma källor var berusande.

I Drigung Ti på väg därifrån fick vi träffa en sällsamt intagande lama. Han såg bra ut och var ytterst vital, flera munkar i detta kloster hade ett nästan romerskt utseende, han var glad och spirituellt och gav ett outplånligt intryck av positiv beslutsamhet och energi. Han hade suttit i fängelse hos kineserna i 26 år och fått sin ena hand kapad. Av någon anledning anvisade han min rumskamrat en plats bredvid sig när vi hälsade på honom högst upp på berget.

Vi passerade ett annat nunnekloster på vägen söderut som hette Chelung. Även det hade delvis förstörts under kulturrevolutionen men var ändå överraskande progressivt: det hade före 1959 haft 50 nunnor och hade nu 150. Det låg väl situerat uppe i en bergsdal ungefär som Montserrat ovanför Barcelona i Spanien, och nunnorna var översvallande generösa och gästfria.

Vägen gick sedan ner till den lilla byn Katsel vid Lhasafloden där skolföreningen höll på att uppföra sin skola. Nedre våningen var nästan färdig, och arbetet hade tillfälligt avbrutits på grund av den förestående lhamoföreställningen av tibetansk opera. Inför en sådan föreställning brukar det bryggas en hel del Chang, en lantlig alkoholdryck bryggd på korn, vatten och jäst, vilket föranleder vissa reflektioner angående vissa alkoholförhållanden i Tibet.

Chang smakar ungefär som citronlemonad, och man dricker därför lätt obegränsade mängder därav. Emellertid visar sig effekterna senare. Vid utskänkning av Chang iakttages vissa ceremonier. Man serveras ett glas, varefter utskänkerskan väntar tills den törstige druckit ur det. Sedan fyller hon på det till brädden och väntar på nytt tills den törstige druckit ur det. Sedan fyller hon på det till brädden för tredje och sista gången. Man måste inte tömma det de första två gångerna, det räcker med en ansenlig klunk, men tredje gången måste man absolut tömma det till botten. Annars är man både ohyfsad, okultiverad, omöjlig och värdelös och definitivt ingen duglig tibetan.

Under en lhamoföreställning av tibetansk opera på sex timmar var den huvudsakliga utskänkning alkoholdrycken Chang. Vissa försökte hålla räkning på hur många omgångar Chang de utsattes för, men samtliga förlorade räkningen mellan ett dussin och ett tjog. Antag att man utsattes för 15 omgångar. Varje omgång innebar minst tre glas och ofta mera. Räkna efter hur många glas detta kan resultera i, den som kan. Stipulera sedan att alkoholhalten varierade mellan 15-20%. Den kanske var mera. I Chang är alkoholhalten alltid oberäknelig och obegränsad.

För övrigt var i allmänhet det kinesiska röda vinet gott och billigt medan det vita var snarlikt vatten. Det röda vinet kunde kosta 18 yuan i hotellbaren och så litet som 4 yuan ute på stan. Sensationen var emellertid den kinesiska whiskyn. Den var 39-procentig och inte alls så tokig, och på hotellet i Shigatse kostade en hel flaska 7 yuan. En flaska mineralvatten kostade på samma hotell 8 yuan som jämförelse. Naturligtvis var man misstänksam mot en så billig whisky, men när man kom till slutet av flaskan ångrade man att man inte hade hamstrat.

För att återgå till Chang-inmundigandet vid operafestivalen i Katsel, så var en av fördelarna med Chang att det inte gav någon baksmälla. Operaföreställningen på sex timmar kräver en utläggning för sig. Till skillnad från den kinesiska operan, som mest bygger på ljud och stilistiska effekter, så är den tibetanska operan mycket mera verbal och dansant. I stort sett går varje skede i operan till som så, att aktören sjunger en aria, som besvaras av kören, som vanligen består av damer. Därefter följer en vild dans ackompanjerad av orkestern, som här bestod av en trumma och cymbaler. Trumman sköttes av en och samme man under alla de sex timmarna, och cymbalerna sköttes av en och samme lille gosse, som allt igenom utförde exakt samma intrikata rytmiska kompositioner som trumslagaren. Danserna bestod av vilda yviga rörelser med svängande armar och ofta virvlande ben i sannskyldiga piruetter, vilket gav hela operan en mycket mer levande och fri prägel än den kinesiska. Efter dansen uppträdde recitatören med ett oändligt textanförande, och därefter vidtog ariorna med körer och danser på nytt. Recitatören hade påtagligt den svåraste uppgiften av alla, då hela operans handling framgick av vad han berättade.

Publiken var den bästa tänkbara. Den bildade ett läger runt scenen, och i detta läger pågick samtidigt talrika mindre dramer. Det bröts arm, det spelades tärning, det idkades marknad, det spelades annan musik samtidigt, marketenteriet var fullt utvecklat, och det åts överallt och dracks Chang. När demonerna kom på scenen och skulle ansätta hjälten jublade alla barnen, då blev det verkligen lustigt och spännande, och då och då måste aktörerna se till att scenen inte blev för liten genom den påträngande publiken. Aktörerna bjöds på te av marketenterskor, som aldrig tvekade att kliva omkring mitt på scenen för att hjälpa aktörerna på traven, och även barnen rände understundom omkring på scenen mitt under operans gång. Det lär finnas nio tibetanska operor som framförs ganska regelbundet av kringfarande aktörer ute på landsbygden, som då uppträder med tält, och ett antal mindre operor som ej hör till den fasta repertoaren. Operorna har en uråldrig tradition och är vanligen byggda på historiska teman från Tibets storhetstid för 1300 år sedan. Nu var den här operaföreställningen ovanligt lyckad. Aktörerna kom bara av sig ibland, och ingen blev för berusad och redlös av Chang. Förra året hade operaföreställningen nästan urartat på grund av Chang, och aktörerna hade nästan inte kunnat genomföra föreställningen på grund av vacklande balans, sludder och redlöshet.

Vi fick även inspektera skolan. För närvarande ägde undervisning rum i en mörk ladugårdsliknande barack med tre klasser och en lärare. Vanligen fick eleverna sitta utanför på marken. De hade träpennor som de skrev med bläck på en sorts halvgriffeltavlor. Det hela var ytterst primitivt, men barnen fick lära sig läsa, skriva och räkna.

Den nya skolan kommer att få åtta klassrum i två våningar, och hälften av eleverna kommer att plockas från landsbygden och andra ställen än Katsel. Det blir två lärare, som då liksom hela skolbygget avlönas och finansieras av SIDA och skolföreningen, och de fyra huvudämnena blir tibetanska, engelska, kinesiska och matematik. Skolan i Katsel blir inte någon svensk koloni utan blir helt tibetansk och har som enda ändamål att ge tibetanska barn möjlighet till kunskap och utbildning. Det hela har godkänts av Dalai Lama.

(forts. i nästa nummer, där vi återkommer till Lhasa.)

### *Ytterligare skillnader mellan kinesisk och tibetansk opera*

Den huvudsakliga skillnaden ligger i det musikaliska. Den tibetanska operan är utpräglad musikalisk, allting sjungs, och de främsta aktörerna har skolat sina röster, de sjunger ut ordentligt, och endast själva texterna är viktigare än musiken. Närmast liknar den tibetanska operan primitiva kyrkliga "passioner" från europeiskt 1600-tal.

I den kinesiska operan har både musiken och texten en underordnad betydelse. Den största vikten läggs i stället vid det pantomimiska framförandet, den akrobatiska tekniken samt kostymerna. Utan sin läckert kostymerade akrobatik vore den kinesiska operan helt intetsägande. Musik förekommer, men aktörerna sjunger inte utan jamar och gnäller som katter och apor. Det kan förekomma en hel orkester, men den är huvudsakligen till bara för att rassla och smälla och ställa till med ljud. Den bara ackompanjerar handlingen och är till för att accentuera denna genom ljudeffekter. Dess oväsen är monotont och kan bli öronbedövande. Någon njutbar musikalitet är det knappast frågan om.

Hela den så berömda kinesiska operakonsten bärs alltså egentligen bara fram av den tekniskt mycket avancerade akrobatiken och de mycket effektfulla och dramatiska kostymerna. Närmast vad vi kallar teater kommer den kinesiska operan i sin utveckling av pantomimen. Av de två föreställningar vi sedermera såg i Peking var båda sanslöst osammanhängande och saknade både handling, form, logik och konsekvens. Möjligen hade den senare, "Kaos i paradiset", någon sorts mening som parodi på världsordningen.

Då står den tibetanska operan på en betydligt högre nivå genom sin utpräglade musikalitet, sin episka karaktär, sin höga litterära utveckling och sin betydligt friare utformning. Det finns inget utrymme för improvisationer i den kinesiska operan, utan varenda minsta rörelse är noggrant indrillad. I den tibetanska operan är allt tillåtet om man bara håller sig inom den litterära och musikaliska ramen.

### *Michael Waldenby*

Han är bara 40 år gammal och arbetar som organist i Klara kyrka i Stockholm. Det anmärkningsvärda med honom som nu levande kompositör är att han helt tar avstånd från all modernism och atonalitet för att i stället bygga vidare på 1800-talets romantiska och helt tonala traditioner. I överensstämmelse med denna linje har han 1993 tonsatt en större juldikt av Oscar Levertin, "Gammal svensk julkantat", som frossar i glädjen över att känna sig hemma i bättre sällskap som tiderna omkring Viktor Rydbergs "Tomten" och Wilhelm Stenhammars "Snöfrid". Michael Waldenbys tonspråk är dock mer än bara traditionellt romantiskt. I "Gammal svensk julkantat" för kör och piano förekommer ett direkt citat från Johannes Brahms första pianokonsert, vilket verk hör till de mest dynamiska och extremt romantiska musikalierna. Ibland kan man också skönja reminiscenser från Ture Rangström och Gunnar de Frumerie, bland svenska tonsättare de kanske två mest personliga och originella. Waldenbys modulationer kan ibland ställa ett klassiskt musiköra frågande, de är kanske väl djärva ibland och inte alltid helt logiska, men detta är kryddor som inte bör smakas för sig utan som bör sväljas med maten. Kanske är citaten och reminiscenserna från Brahms, Rangström och Frumerie också helt omedvetna från kompositörens sida.

Hans musikspråk utmärker sig hittills genom en frejdig storskalighet: han tar ut svängarna ordentligt, har mycket forte och litet piano, ackorden förekommer i gigantiska staplar som hos Wagner och Brahms, och han står långt fjärran från en Chopins mjuka intimitet. Han brer på ordentligt, och resultatet är en fest för örat och en glädje för såväl kör som dirigent och exekutör.

Varför måste då en sådan enbart positiv kompositör behöva segla i motvind? Sådana verk bedöms normalt av etablissemanget som "pastischer", "ett steg tillbaka", "otidsenligt, urmodigt och gammalmodigt" och hopplöst föraktligt bara för att det är tonalt och omodernistiskt och låter bra. Detta är faran i modernt musikliv.

Musiken är kanske den känsligaste av de sköna konsterna, ett konsertframförande är alltid ett vanskligt risktagande med det själsliga livet som insats, då vilka skeppsbrott som helst kan inträffa under konsertens gång: det är inte som med en färdig tavla eller en färdig bok eller en färdig film, som upphovsmannen kunnat fullborda före framförandet. Därför är musikerna i högre grad än andra konstnärer beroende av gensvar, uppmuntran och erkännande. Musik lever inte om den inte har publik, och kontakten med publiken bör, precis som i teater och balett, vara så nära som möjligt. Om en kompositör inte får det erkännande som han förtjänar är risken att han går förlorad för musiken.

Har vi inte nog i vår tid av musik som låter illa? Är inte just tonal musik den enda musik som överlever? Hur kan man då ställa sig negativ när någon består oss nykomponerad tonal musik som kontrast till allt som låter illa?

Michael Waldenby lever ännu. Må han aldrig förtröttnas.

(I nästa nummer : *Musikhistoriens största rötägg.*)

### *Jämförelser mellan Mozart och Beethoven*

Tillsammans utgör de den klassiska musikens höjdpunkt, och ändå är de så extremt olika varandra att de nästan är oförenliga. Den klassiska musikens anhängare har alltid varit uppdelade i två partier - de som varit för Mozart och inte kunnat med Beethoven, och de som favoriserat Beethoven och föraktat Mozart. Det är inte populärt att definiera denna partigräns, för mozartianerna och beethovenianerna tycker inte om att betecknas som sådana - musiken står ju över alla partigränser. Ändå finns denna trend bland musikälskare att antingen föredra den ena eller den andra och att nedvärdera den andra parten.

Personligen respekterade de varandra. Mozart var uppriktigt entusiastisk över den unge Beethovens musik, och Mozart var kanske den enda som Beethoven inte ansåg att han kunde överträffa. Han konkurrerade med Bach genom "Missa Solemnis", han slog ut Haydn inom både symfonins och stråkkvartettens område, och han skrev till och med ett oratorium som Händel, men han tog aldrig upp kampen med Mozart. Dennes operor förblir oöverträffade liksom hans Requiem och hans mycket specialiserade mozartska fugteknik.

I princip kan man säga att den största skillnaden mellan dem ligger i att ingen musik kan vara mera lättsmält än Mozarts medan ingen musik kan vara svårare än Beethovens. Ur Mozarts utomordentligt överinspirerade sinne rann musiken lika lätt som vinet ur en flaska Champagne som aldrig tar slut, den är alltid välskrivnen och tacksam att framföra för vilket instrument det än må gälla, den är alltid njutbar och

behaglig, och den är ofta blixtrande snillrik. Av ett hur enkelt och banalt tema som helst kan Mozart som ingen annan brodera ut ett fascinerande sagoslott av idel mirakler och fyndighet. Han behöver bara röra vid ett notpapper och det lyfter.

Medan Mozart dog tidigt och lämnade mycket ofullbordat och sitt livsverk nästan okänt var Beethoven den store fullbordaren. Han byggde noggrant och eftersinnande vidare på Haydns och Mozarts formbyggnader och kom till slut fram till en klassisk sonatform som aldrig överträffats i balans, harmoni och precision. Hans väg var lång och svår, hans uppförsbacke blev ständigt brantare i och med hans dövhet, men han gick alltid vidare fastän det alltid blev svårare. Dessa mödor hörs i hans musik och avskräcker många - "det är för tungt och ansträngande". Men Beethoven var också en gudabenådad improvisatör, och i sina bästa stunder hör man hur han släpper loss och bara låter de underbart generösa improvisationerna komma. (De bästa exemplen är väl orkestermellanspelen i "Agnus Dei" i Missa Solemnis och efter barytonsolot i nionde symfonin.)

Det mest tragiska med dem båda var att de inte fick några efterföljare. Mozart dog lycklig medan ännu Haydn och Beethoven kunde föra den stora musiken vidare, men Beethoven dog ensam och kunde bara med vemod se tillbaka. Tillsammans bildar de kulmen i musikhistorien, ty efter dem har ingen mer som de behärskat alla musikens områden. De komponerade både operor, oratorier, symfonier, konsertmusik, kammarmusik och solomusik och bar därmed traditionen från Bach och Händel vidare genom Haydns mellanhänder. Men efter dem har ingen mer visat samma universalitet. De som kommit närmast har varit Mendelssohn, Schumann, Verdi och Brahms, men Mendelssohn dog alltför ung och åstadkom ingen opera, Schumann knäcktes som en blomma mitt i sin högsta blomstring av den kanske svåraste och ofattbaraste av alla stora musikers stora tragedier, Verdi prioriterade den mänskliga rösten framför alla andra instrument som han bara såg som röstens ledsagare, och Brahms gjorde heller aldrig någon opera. Som alternativ till den klassiska universalismen inom musiken har dock vissa specialbegåvningar uppträtt som utvecklat en viss universalism inom specialområden. Det bästa exemplet är Chopin inom pianots område, men även Sibelius utsökta orkesterspecialisering bör framhållas, Bruckners utveckling av symfoniformen, Schuberts lieder och Puccinis speciella utveckling av den lyriska operan. Det finns kanske fler exempel.

Men inom den renodlat klassiska universalismen var Mozart och Beethoven de sista och största.

### *Årsummeringar och referenser*

*John Bede* har med sin "Gotisk historia" medverkat i alla nummer utom 9, 10 och 15. Han återkommer i nästa nummer.

*Johannes B. Westerberg* har haft egna brev och artiklar i nr. 4, 8, 9, 10, 12 och 14. Dessutom har han omskrivits i nr. 1-4 (Indiska turer) och 10-15 (Rapport från Tibet).

*Claes Lindgren* har haft dikter i nr. 4, 5, 7 och 14 samt en större uppsats i nr. 12.

*Owe Svahn* har medverkat i nr. 9 och 11. Vi hoppas på mer från honom.

*Doktor Sandy* har förekommit i nr. 4, 7 och 13. I nästa nummer återger vi intressanta delar av hans rapport från Ankara.

Dessa har varit årets huvudsakliga medarbetare, och samarbetet lär fortsätta.

Följande kompositörer har behandlats:

Alexander Borodin (nr 1)  
Johannes Brahms (Brahms och Clara Schumann, nr 3)  
G. F. Händel (Händel och kärleken, nr 5)  
Verdi (Verdis problem, nr 7)  
Beethoven (Problemet med Beethoven, nr 9 och 15)  
Sibelius (Sibelius och naturen, nr 11 och 12)  
J. S. Bach (Hem till Bach, nr 13)  
Mozart (Fallet Mozart, nr 14 och 15)

Följande författare har behandlats:

Robert Montgomery Bird (1)  
Blasco Ibañez (2)  
George Meredith (3)  
Anthony Trollope (3)  
Edward Morgan Forster (3)  
Göran o. Gunnel Liljenroth (4)  
Dostojevskij (4)  
Dante (5)  
Alberto Moravia (6)  
Aziz Nesin (6, 11)  
Salman Rushdie (7, 11, 12)  
Mikhail Bulgakov (7)  
Henning Enedal (8)  
Piers Paul Read (8)  
Lion Feuchtwanger (8)  
Ivan Vazov (9)  
Ernest Raymond (9)  
James Clavell (10)  
Nevil Shute (10-12)  
Antoine de Saint-Exupéry (10)  
W. Somerset Maugham (11-13)  
B. Traven (12)  
Lawrence Durrell (13)  
Robert Graves (13)  
Shakespeare (13, 14)  
Gustaf Fröding (14)  
Dominique Lapierre (14)  
Selma Lagerlöf (13, 14)  
Birger Sjöberg (15)  
Mark Tully (15)

Följande filmer har recenserats:

Alla tiders morgnar (Frankrike, 1)  
Bitter Moon (Polanski, 2)  
1492 (Columbus, 3)  
En färd till Indien (David Lean, 3)  
Dracula (Coppola, 5)  
Orlando (England, 5)  
Indokina (Frankrike, 5)  
Chaplin (Richard Attenborough, 6)  
Peter's Friends (Kenneth Branagh, 7)  
Alive (Chile, 8)  
Jagad (Harrison Ford, 11 och 15)  
Jurassic Park (Spielberg, 12)  
Pianot (Nya Zeeland, 12)  
Mycket väsen för ingenting (Branagh, 13)  
Glädjens stad (Roland Joffé, 14)  
Andarnas hus (Bille August, 15)

Dessutom har det förekommit särskilda artiklar om:

Michael Powell och Emeric Pressburger (4)  
Danny Kaye (4)  
Anthony Asquith (9) samt  
Joshua Logan (15)

Fritänkarens målsättning under året var att vinna 100 prenumeranter. Det blev bara 60, varför vi tvingades höja priset efter nummer 10. Genom denna åtgärd blev det ingen ekonomisk förlust. Däremot kan vi med förvåning notera, att Fritänkarens upplaga under årets lopp stigit med mer än hälften. Man kan därmed faktiskt tala om en reell tillväxt i rörelsen på över 50%. Denna takt lär dock knappast kunna hållas i framtiden.

I nästa nummer (Januari 1994) ska vi ta hand om våra insändare, bl.a. tre katoliker, och det lär bli ett hett debattnummer.

### *Tre lämpliga dikter inför julen*

*En syn*, av Gustaf Fröding

Helvetet såg jag öppet ligga,  
stämmor hörde jag stöna och tigga  
om en droppe vatten,  
stämmor hörde jag stöna och stamma  
hest i lågor, som vita flamma  
mot den eviga natten.

Blickar såg jag kvalfullt irra  
efter hopplös tröst och stirra  
i förtvivlans kamp.  
Anleten såg jag hemska skälva,  
bröst såg jag av ångest välva  
sig i kramp.

Då reste sig en av de pinade,  
hans drag voro djävulens drag,  
förvridna, förstörda, förtvinade,  
med spår av ett stolt behag.

Det flög som ett sken över dragen,  
det var liksom åter dagen  
lyst in i hans skuggade själ  
och bådat ett nyfött väl.  
Han sade: "Det är ju vi själva,  
som slipa vårt pinostål,  
som elden och marterna välva  
omkring vårt eget bål,  
men låtom oss själva förlåta oss,  
så varda vi marterna loss,  
och låtom oss alltid sträva  
och låtom oss aldrig gräva  
i gammal synd och skam,  
men blott se fram!"

Och lågorna slocknade sakta  
kring djävulens gestalt,  
och skönt det var att betrakta,  
hur ljust det blev i allt,  
hur ärkeängelns pannas valv  
blev åter vitt och klart  
och hur hans läpp av lycka skalv  
och smålog underbart  
- det gick genom allt som en salig fläkt,  
och helvetet var släckt.

### *Halkan*

Världens gång utför mitt fönster  
jag en stund betrakta skall.  
Akten er, I sagens mönster,  
som ett glas står gatans svall.  
Det är farligt,  
skynden varligt,  
världen bringar er på fall.



Se, där går en stjärnprydd Herre.  
Aj, Hans Nåd, han föll omkull.  
Hela himlens här, dess värre,  
rullar i den låga mull.  
Kryp och bocka,  
plocka, plocka  
himlakartan åter full!

Unga Sköna! foten slinter,  
akta! Ack, ren är det skett.  
O vad rosor i vår vinter,  
o vad liljor himlen gett!  
Stackars Tärna,  
rodna gärna,  
res dig, jag har intet sett.

Ers Högvördighet, predika  
ej om Adams fall så torrt.  
Se, där ligger Doktorn lika  
som de andra inom kort.  
Doktorshatten  
far för katten,  
grip den, lärdomen blås bort.

Vilken diger Fru på moden!  
Det blev jordskalv om hon föll.  
Ve, där ligger slaktarboden!  
Gudskelov att gatan höll.  
Mutter fryser,  
Hu, jag ryser,  
stackars gumma, hur du föll.

En av dagens vittra hjältar  
kommer där, så smal och lätt,  
ett Genie! men se han vältrar,  
själva snillet går ej rätt.  
Men i fallet  
höres skallet  
av en splitterny sonett.

Se, två recensenter mötas  
vittberömda för talang.  
Deras pannor sammanstötas,  
hör Ni bara, hur det klang.  
Nya, gamla  
scholan ramla,  
Amen, Amen, jorden sang.

Dock, jag vill ej stå här längre  
mina Bröder till förfång.  
Ut ibland dem jag mig tränger,  
ännu är dock dagen lång;  
men till natten  
slår jag vatten  
över gatan än en gång.

- *Esaias Tegnér*, biskop i Växjö.

### *Bordsvisa*

Jag tar en sup, en ärlig sup var dag,  
jag vill en sup ock mina vänner bjuda.  
Kung Salomo nog hade gjort som jag,  
om renat brännvin stått att få i Juda.  
Han skulle tagit sig en styrketår  
och uppstämt glad till lutan "Helan går!"  
och tillsett strängt att ingen finge kraba,  
ej ens den sköna drottningen av Saba.

Uti en gammal kodex finns ett bud:  
att supen endast tagas må till fisken.  
Det budet tycks dig strängt, ty - Herre Gud! -  
ibland du skådar knappt en spigg på disken!  
Men lugna dig och fall ej strax i kramp,  
hugg gaffeln modigt i en ättiksvamp  
och tag ditt glas, det är dig ej förbjudet:  
"All mat är fisk!" - Så lyder andra budet

När du förgäves gått från bank till bank  
och hela livet tycks dig fullt av galla,  
och lånen sägas upp, och du är pank,  
och allt är slut, och växlarna förfalla -  
min vän, grip icke till revolvern strax;  
blott den, som har ett gott humör, har flax.  
Tag dig en sup, tag två, det klarar tanken  
och ger kurage till nya dåd - i banken!

Ej nykteristen skrämmar med sitt hot:  
att det är synd att ta en sup till sillen,  
att den, som smakar starkt, blir idiot,  
och endast sodavatten föder snillen.  
Må han predika både natt och dag,  
hans lära har ej stöd i Mose lag,  
ty fåfängt söka vi ett bud hos gubben,  
som säger: "Du skall icke taga nubben!"

Vid himlens port står gamle Petrus än  
och skiljer bister getterna från fåren.  
Det är ej lätt att slinka genom den,  
ty han har skarpa ögon än trots åren.  
Men smyg en sup med angostura i  
åt gubben - och strax är passagen fri.  
Då ler han gott, och innan du vet ordet,  
du står framför det Stora Smörgåsbordet!

Hjalmar Procopé, Finland.